

דף הרהיבית

י"ד ע"י הרה"ג ר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית החוראה לענייני דיבת

גליון ק"ז

פרשת עקב

נושא השבוע

משתמש בחפצים של חברו
אם מותר להחזיר יותר

דבר העורך

השבוע [כ"א אב] יומא דהילולא של מרן מהר"א מפעלזא זי"ע.

ידוע כמה נזהר היה מרן מרוב קדושתו שלא נגע כלל בצורה של כסף (חוץ מפעם אחד בשנה שנתנית זכר למחצית השקל), וכן המושמש לאחר שנגע בכסף היה צריך ליטול ידיו לפני ששימוש את מרן זי"ע.

וזה הכל מרוב קדושתו, וכדאמרינן בפרק ערבי פסחים [קג]. מאן נינהו בנן של קדושים? רבי מנחם בר סימאי, ואמאי קרו ליה בנן של קדושים, משום דלא איסתכל בצורתא דיוזא.

ויש לנו ללמוד מזה שהתעסקות במעות זה דבר שצריך זהירות שלא להיות נגרר אחר זה, וכדכתיב בפרשת השבוע פן תאכל וישבעת ויתים טבים תבנה וישבת ... וקסף ויתב ורבה לד...

ולכן נתן לנו הקדוש ברוך הוא הרבה מצוות בענין כסף כדי שנוכל להתקדש ולא להגרר אחר עולם הזה על ידי ההתעסקות בממוץ, ולכן יש לנו להזהר הרבה בענין איסורים שבממוץ ואחד מהם זה איסור ריבית, כדי שנוכל להיות קדושים וטהורים.

פסקי הלכות

מי שקיבל מעות בפקדון

כגון מי שנוסע לאמריקה, ואחד מסר לו מעטפה עם כסף למסור לפלוני, והוא משתמש בכסף האם מותר לו אחר כך להחזיר לו יותר.

א. יש להקדים שיש לברר האם מותר לו להשתמש במעות עד שיגיע לשם, [עיין חושן משפט סימן רצ"ב סעיף ז] ובאופן כללי תלוי אם המשלח יודע שיצטרך למעות, שבאופן זה מותר לו להשתמש במעות, וסתמא אסור בזמינו להשתמש במעות.

ב. ולענין איסור ריבית הדין: שאם לא היה לו רשות להשתמש במעות, הרי דינו כגזלן, מה שנשתמש במעות של חברו שלא ברשות, והדין שבגזלן אין איסור ריבית להחזיר יותר. [אלא שיש לו לשוב בתשובה על שעבר על איסור גזל].

ג. ואם היה לו רשות להשתמש במעות, יש אומרים שמותר לו לשלם יותר ואין זה נחשב כריבית, שאיסור ריבית לא שייך בפקדון שלא קיבל לשם הלואה, אולם היינו דוקא להוסיף מדעתו יותר על מה שקיבל בפקדון, שלא סיכמו מראש שישלם לו.

ד. אבל אם סיכמו מראש שישלם לו יותר, או שסיכמו מראש שיעשה לו איזה טובה, [כגון עצם זה שהוא מוכן ללכת בשבילו לקנות איזה חפצים] על זה אין היתר לשלם לו יותר בגלל שמתחילה לא נתן לו את הכסף לשם הלואה, שמכיון שסיכמו מראש שיעשה לו איזה טובה, [אם כוונתו שעושה את הטובה בגלל ההלואה הרי מוכח שנתכוונו להלואה, ולכן באופן זה יש איסור להחזיר יותר, אף שמתחילה לא נתן לו לשם הלואה].

הפינה של הילדים

מעשה שהיה: בהור בר מצוה בקש מחברו שישאיל לו ספר, והשאיל לו, ונהנה מאוד מהספר, אלא שלבסוף הספר נאבד לו, ומכיון שלחברו שישאיל הספר לא היה נעים שאבד את הספר, קנה לו ספר בזה חדש, וכל אחר בזה ימים, והחזיר לו ספר בזה חדש, אלא שבא לשאיל אם יש בזה אסור ריבית, שהוא קבל ממוצו ספר משמושל, ומחזיר לו ספר חדש.

תשובה

מותר לשאיל לתת לחבר ספר חדש, ואין בזה משום ריבית.

שהספר שלקח מחברו לא היה הלואה, אלא שאילה, ובשאלה אין אסור ריבית אם מחזיר יותר.

אלא שיש לציין שיש אופן שיכול להיות בזה איסור ריבית, היינו אם נגיש לחברו ואמר לו אני ישלם לך על מה שאבדתי את הספר כן 30 ש, בזה שהיה שנה, ובינתיים עבר זמן ולא ישלם לו עדיון את הכסף, ואחר זמן בשבא לשלם לו יותר ממה ששנה הספר, ובגון 35 ש, באופן זה יש בזה אסור, שמכיון שהוא כבר אמר לו שישלם לו על הספר, כבר נתייחס כאן חוב שהוא חוב 30 ש לחברו, ומכיון שלא ישלם לו מיד זה נחשב כהלוואה ואם נותן לו אחר כך 35 הרי זה ריבית על ההלוואה של 30, ועל זה יש אסור להחזיר יותר.

מעשה בריבית

משתמש בחפצים של בעל הדירה

בימים אלו שיש הרבה שנוסעים מבתיהם ומחליפים דירות, או ששוכרים דירות ויש הרבה שאלות ששואלין שאלות שמתעוררים מענין זה.

[שבאופן כללי בסתמא המנהג הוא שהשוכר מביא את כל האוכל מביתו, ואינו משתמש עם האוכלים ומשקים של בעל הדירה, בלי רשות מפורשת מהבעל הבית.

אבל יש שבעל הבעל אומר במפורש שאם יהיה חסר להם איזה דבר מאכל וכדומה יש להם רשות להשתמש בחפצים של בעל הדירה].

משפחה אחת שכרה דירה לכמה ימים, ובעל הבית נתן להם במפורש רשות שאם יצטרכו יכולים להשתמש במה שהם צריכים, ובאמת במשך היומיים ששהו בדירה השתמשו עם ביצים של בעל הדירה, וכן עם בקבוק שתיה, וכו'.

באו לשאול האם כשמחזירים ביצים לפני שעוזבים את הדירה מותר להם להחזיר קצת יותר ממה שהשתמשו, או שיש בזה ריבית אם ישלמו יותר.

2. בנוסף לזה היה להם עוד עגמת נפש, שהילדים השתמשו לא בזהירות ב'כסא פלסטיק' של בעל הדירה וזה נשבר, ושווי הכסא זה 30 ₪, אבל לא נעים להם ולכן רוצים לשלם לבעל הבית על זה 50 ₪, **יש לשאול אם יש בזה ריבית אם ישלמו יותר.**

תשובה

לשם שמירה, ולא לשם הלואה, ואחר כך לקח את ההלואה מעצמו, משא"כ בזה שלא קיבל את החפצים כלל לשם שמירה, [אלא שבעל הבית לא סגר את הארונות במנעול], אבל לא שהבעל הבית נתן לו הביצים לשם שמירה, לכן כשהוא לוקח את הביצים הרי הוא לוח מבעל הבית, ולכן דינו כלוה, וממילא אסור שיחזיר לו יותר.

ג. וכן אם לא היה לו רשות מפורשת להשתמש

בביצים של בעל הבית

באופן כזה שלא היה לו רשות מפורשת, אלא שסמך עצמו שבדאי אם היה שואל את הבעל הבית היה בודאי מסכים שישתמש בביצים, ויחזיר לו ביצים מהחנות, [וסמך עצמו על שיטת הפוסקים – ש"ך וסייעתו, שאפשר לקחת מאכלים של חבירו אם משער בודאי שהחבר לא היה מקפיד], נראה שזה גם כן הלואה, שהרי לוח מחבירו, שסמך שהיה מסכים להלוות לו, וממילא בודאי שיש על זה שם הלואה, ואסור לו להחזיר לו יותר, [אם אין סיבה למה רוצה להחזיר יותר].

ד. אולם על מה שנשבר הכסא אין איסור בכל ענין.

אולם דוקא על מה שלקח אוכל מבעל הדירה יש לדון אם דינו כהלואה, אבל מה שנשבר ורוצה להחזיר לו יותר, אין בזה שום איסור ריבית, שמכיון שלא היה זה הלואה אלא רק הזיק את הכסא, [או שלא שמרו כראוי ונשבר, וחייב לשלם מדין שומר] אין על זה איסור ריבית, ואפילו אם שוה רק 30 ₪ יכול לשלם לו 50 ₪.

העולה להלכה

לשלם יותר ממה שלקח בדירה ששכר

מי ששכר דירה ונשתמש במוצרים של בעל הדירה

אם בעל הבית מסכים שישתמש מכיון שלוקחו לשם הלואה ולכן אסור לו להחזיר לו יותר. [ואפילו אם השתמש בלי רשות מפורשת מהבעל הבית].

וכל שכר שאם היה לו רשות מפורשת מבעל הבית אסור לו לשלם לו יותר.

ועל מה שנשבר הכסא אין שום איסור שיחזיר לו יותר.

א. אם קיבל רשות שימוש הרי זה הלואה

בודאי אם לפני שנשתמשו בביצים וכדומה התקשרו לבעל הדירה וביקשו ממנו רשות להשתמש בתבנית ביצים, ודאי שדינו כהלואה, ויש להזהר משום איסור ריבית שלא להחזיר יותר, [אלא אם יש סיבה מיוחדת, כגון שאין לו היכן להשאיר הביצים שנשארו לו, וכדומה שיש לצדד בכל הלואה להקל בכגון זה].

ב. אם בעל הדירה רשם לו שיכול להשתמש עם מה

שרוצה ויחזיר לו

באופן שקיבל רשות באופן כללי שאם חסר לו מוצר, יכול להשתמש בה, [כמובן קצת מלח או שמן אינו חייב להחזיר לו כלום, אבל אם ישתמש בתבנית ביצים יחזיר לו תבנית ביצים], באופן זה, מכיון שהוא לקח את התבנית ביצים כהלואה, [והיה לו רשות מבעל הבית להשתמש בזה, הרי זה נידון כהלואה ויש עליו להזהר שלא יחזיר יותר. [כן מוכח מהחוות דעת כדלהלן]

ויותר מזה כתב החוות דעת [סימן ק"ס סק"י] שאם כשהוא לוח מגלה דעתו בפני שני עדים שלוקח תבנית ביצים ויחזיר לו יותר, הרי זה ריבית קצוצה – דאורייתא, ואפילו שמצד המלוה אינו יודע כלל מההלואה שלקח, שהלוח יכול להתחייב מעצמו על ריבית, ודינו כריבית דאורייתא.

[וזה אינו דומה לשולחני שקיבל פקדון לשמירה, והוא השתמש בזה, שיש אומרים שאין איסור ריבית אם יחזיר יותר, שיש חילוק, ששולחני קיבל את הפקדון מבעל הבית